

UDC 738.1-047.27

Hanna Reshetnova*Postgraduate student of the National Academy of Visual Arts and Architecture (NAFAA), Department of Art Theory and History**Research supervisor L. S. Miliiaeva, Doctor of Art History, Professor, Member of the National Academy of Arts of Ukraine*

Attribution of Porcelain Ware Bearing a Monogram and Motto «Labore et zelo»

Abstract. Porcelains bearing a monogram are of interest for studying, since they show that there was a specific customer. However, where there is no relevant provenance, attribution of such articles becomes more complicated.

The objective of this research is to attribute and describe the first part of the porcelain set bearing a monogram and motto, which had no provenance.

Due to the motto «LABORE.ET.ZELO», represented on the mirror of the ware and the marking which testifies that the articles belong to factories of the Russian Empire, the owners of the coat of arms, to which said motto belonged, were successfully determined. They appeared to be the family of counts Bezborodko.

The comparative analysis method and deciphering of the monogram («C, I, A, B») make it possible to attribute the group of porcelain articles to the family set of Count Illya Andreevich Bezborodko. The assumption was confirmed by the analysis of data relating to similar articles.

Hence, the part of the porcelain set bearing the monogram and the family coat of arms of I. A. Bezborodko, manufactured at Gardner Factory in the last quarter of the 18th century and additionally ordered from the Imperial Porcelain Factory in the second half of the 19th century, was studied in this paper and introduced to scientific usage.

Key words: porcelain, private collection, attribution, Gardner, Imperial Porcelain Factory, Bezborodko.

Articulation of the issue. Porcelain articles bearing a monogram are of interest for studying, since they show that there was an individual order – indicate that there was a specific customer. The trend to adorn tableware with initials became particularly popular in Tsarist Russia, as a derivation of West European trends. Initial letters of the first name or surname combined into one symbol or wreath as a pattern indicated the owner of the article. Apart

from the monogram, the coat of arms of the family or a certain individual was often represented on porcelains, what emphasized the status of the owner. A motto which may correspond to the motto of the coat of arms is observed on the porcelains quite rarely.

However, although articles bearing a monogram are found quite often, it is not always possible to attribute them. It is even more difficult, where articles without a relevant provenance are studied. Thuswise, unique articles are doomed to oblivion and the search process gets more and more complicated with every new decade.

Topicality of the research consists in showing of the step-by-step attribution of porcelain articles bearing a monogram in order to find new methods of searching and interpreting of presented initials. Thuswise we are trying to prove that it is possible to decipher the majority of monograms on porcelains, determine the owners and accumulate the article in the culture of those times more widely by means of a scrupulous analysis.

Connection with important scientific or practical tasks. The paper is prepared in line with the research plan of the Department of Theory and History of Arts of the National Academy of Visual Arts and Architecture.

Actual scientific researches and issues analysis. So-called «mark guides» – manuals containing descriptions of marks helping to find detailed information on the place and time of origin of a certain article – constitute useful and first priority reference literature for attribution of

porcelain articles. In our case several variants of such literature were used: a general guide – «Marks of Porcelain, Faience, Majolica» [17] and «Marks of Russian Porcelain» [16], where information on porcelain factories of the Russian Empire only are systematized. Considering that the articles bear a monogram and a motto, «The General Book of Heraldry of the Noble Families of the Russian Empire» [13; 14] and «Little Russian Book of Heraldry» [9] were used for the analysis.

In order to find similar articles, works with collections of the Imperial Porcelain Factory [1; 6; 8; 12] and Gardner Factory [2; 3; 15; 18] were used. Electronic resources helped to find modern decorative-applied art exhibitions held outside our country and to familiarize with them.

Objective of the paper. To attribute and introduce to scientific usage a part of the porcelain set bearing a monogram and a motto kept in the private collection in Kyiv.

Statement of basic materials. For the research and attribution, we were provided with a part of a dinnerware set from a private collection, including: a main dish plate (a bread plate, according to the owners) with a cover (Gardner mark of the years 1780–1810), two round plates (mark of the Imperial Porcelain Factory of the years 1855–1881) and a rectangular dish (no mark). On the basis of the marks [16, p. 55; 17, p. 187; 18, p. 24] on the available articles it was possible to identify that the set was ordered from the Russian factory of Francis Jacob Gardner, an English merchant. Additional order was fulfilled by the Imperial Porcelain Factory (the

«IPF»). That was a common practice, since the tableware belonging to the so-called Order-decorated sets, which is known to be ordered precisely from Gardner Factory can also be found with the IPF mark, «but those were merely additions to Gardner sets manufactured at different times» [11, p. 4]. Those times were mainly in the 1860s, when an addition to the Order-decorated sets was designed [8, p. 183]. The mark on the articles introduced by us coincides with such dates – the time of the reign of Alexander II.

On the mirror of every article the monogram «СІАВ» and the motto «LABORE.ET.ZELO» (Latin for «with labor and effort») are separated with an olive and a palm (?) branches, bound with a short purple ribbon in concordance with the letters of the motto. Letters of the monogram are painted with dark blue five-leaved flowers of two colors – dark blue and golden. The color of the motto corresponds to the ribbon above it and gives a grand tone. On top of the monogram there is a golden crown with seven pearls.

The inclination to floral decorations in tailor-made articles speaks of sentimental moods appearing to replace the Baroque style characteristic of personalized sets of the 1760s (the set of Count Orlov) in the late 18th – the beginning of the 19th centuries. The cult of feelings and nature, intimacy are the features of those times, which found their reflection in common household items – porcelain ware. In the presented set floral motifs, as the features of the new art trend, are added to the patterns of the classicistic range and are based on

classical balanced composition. Lyric feelings are controlled by a quiet clear rhythm.

The sides of two identical plates are decorated with relief and adorned with a golden pattern on the outer edge, which rims all articles of the dinner set like a lace (fig. 1). That is characteristic of Gardner articles, where «gilding was

Fig. 1. Plate (mark of the Imperial Porcelain Factory of the years 1855–1881)

Fig. 2. Main dish plate (Gardner mark of the years 1780–1810)

Fig. 3. Main dish plate with a cover

used for patterns, ribbons and edge lining of tailor-made products» [15, p. 8]. On the side of the plates three cornflower branches with three flowers on each are painted. The main dish plate instead of relief sides has smooth ones (fig. 2). There are three branches with blue flowers on the sides and the cover (five and seven accordingly), which are painted with the identical rhythm – at equal intervals. The top of the cover is made in the form of a relief gilded flower (fig. 3).

The rectangular dish of the set, just as all other articles, has the identical image on the mirror, gilded ornamental rim and four braches with three cornflowers in the corners (fig. 4).

Taking into account the marking – of the Russian Empire, we used the book of heraldry of noble families of the Russian Empire to identify the tableware. Through that we managed to determine that the motto «LABORE ET ZELO» was placed on the coat of arms of the family of

Fig. 4. Rectangular dish (no mark)

Counts Bezborodko [13, p. 29–30]. The Little Russian Book of Heraldry by Lukomskiy and Modzalevskiy confirms that information: «... in the bottom of the shield on the roll of paper there is the inscription or motto: LABORE ET ZELO» [9, p. 8]. In the image of the coat of arms there is also an olive oil mentioned by us – it is in the hands of one the chargers [9, table I; 13, p. 29].

Speaking of the Bezborodko family, the first one to be remembered is surely the famous Chancellor, Prince A. A. Bezborodko. It is Aleksandr Andreevich to whom similar articles from the collection of the National Museum of History of Ukraine are attributed (NMHU, inv. No. K-1561, inv. No. K-2890) [5]. That is explained by the interpretation of the monogram, in which O. V. Ivanova sees only three letters: «A, C, B» [5, p. 120]. With reference to the signature to the original portrait of A. A. Bezborodko by Lampi, the Head of the Museum Department ascertains “that the monogram on

Fig. 5. Levitsky D. Count I. A. Bezborodko

the tableware is written in French and stands for «Aleksandr Count Bezborodko» [5, p. 124].

As it has already been mentioned we recognize four letters «C, I, A, B» in the monogram, which letters, as translated, are interpreted as «Count Illya Andreevich Bezborodko» (where «C» means «comes», «comte», what in Latin and French accordingly means «count»). Possibly, the monogram was compound (belonged to more than one person) and letter «A» corresponds to the name of the wife of I. Bezborodko – Anna Ivanovna (whose initials also can correspond to the letters on the tableware). The initials of the count's son, Andrey, also correspond to the letters in the monogram, there is a strong possibility that the set was ordered for the birthday of the heir, the year of which, as it happens, coincides with the time when the set was ordered (1784).

Taking into account given assumption, members of the family of I. A. Bezborodko are considered to be the owners of the discussed set (fig. 5). The more so, as it is known that Gardner Factory often created articles «for an exclusive club of customers...» [12, p. 20], and in 1782–1785 it worked on sets comprised of multiple articles for Counts Z. G. Chernyshov and I. A. Bezborodko. «By the remains of the models (of the order-decorated dinner sets – senior editor) they continued manufacturing of individual items, having changed the painting... The same was made with the models of the large set created with the family crest in the beginning of the 80s by order of the Governor of Moscow, Chernyshov» [12, p. 21].

For the brother, A. A. Bezborodko, they started manufacturing another set (so-called «Cabinet Set») in 1793. «On 18 February 1793, Her Majesty the Empress personally granted a gorgeous set to Aleksandr Andreevich Bezborodko, who enjoyed the unlimited trust of Empress Catherine II in the last years of her reign.

The gift entirely corresponded to the position held by Bezborodko. The Empress ordered to Bezborodko to announce her personal order to Prince Yusupov to make a dinner set at the Imperial Factory and at the expense of the Cabinet for him, Bezborodko, which set will be equal to the arabesque one in terms of resplendence» [6, p. 83].

The set of A. Bezborodko differs from the tableware discussed by us by style and manner, it became the model for many subsequent articles and was supplemented till the count's dying day [4, p. 202–203].

Our attribution that the dinner set belonged to I. A. Bezborodko is also confirmed by the American exhibition of 2012 from the private collection «The Tsars' Cabinet: Two Hundred Years of Russian Decorative Arts under the Romanovs», which was continued with an international tour. While it exhibited similar articles (dishes with covers, tureen) with similar images and relevant Gardner mark (fig. 6), the monogram was interpreted in line with our version – «Count Illya Andreevich Bezborodko» and dated to 1784 [19].

I. A. Bezborodko was very closely connected with Ukraine: having Ukrainian origin, he patronized the development of science in the native lands. In 1805 he founded one of the oldest educational establishments in the territory of Ukraine – Gymnasium of Higher Learning (from 1832 – Nizhyn Physics and Mathematics Lyceum, now – Nizhyn Gogol State University), which became famous for its alumni. Till the present day the motto of the University is the phrase from the family crest of the Bezborodko family – «LABORE ET ZELO».

Porcelain articles with the motto possibly ended up in Kyiv collection due to the fact that it was in Lypky where the Bezborodko brothers had their own immense manor. That is how their dumbfounded contemporaries remembered the unforgettable reception held by I. A. Bezborodko: «Is there anything we haven't tasted and drunk?! The best fruits of the globe, the most exquisite wine in nature... Bronze, beautiful porcelain, superb glass, the best paintings caught our eyes everywhere ...» [10, p. 324]. After

I. A. Bezborodko's death the manor lapsed to the Crown.

Another issue being open and of interest is: who ordered additional articles of the tableware almost half a century after the death of I. A. Bezborodko. Since there was information that the tureen from this set, kept at the NMHU comes «from Kyivan Yu. V. Cherednychenko, whose relative, according to his legend, was a valet in the family of the descendants of the Kochubey family» [5, p. 119], we paid attention to the Kochubey family. Interestingly, it is A. V. Kochubey, who left some of the few recollections of I. A. Bezborodko in his notes [7]. He remembered that «Count Illya Andreevich and Countess Anna Ivanovna lived... in their own house. That house was adorned with great splendor... there was a beautiful picture gallery and a multitude of objects of art: marble, porcelain, bronze... Count Illya Andreevich was a very eccentric man, a little bit rude, but very kind person, especially to his countrymen, Little Russians» [7, p. 31–32].

The son of A. V. Kochubey, Piotr (1825–1892), eventually married Varvara Aleksandrovna Kusheleva-Bezborodko (1829–1894), the daughter of A. H. Kushelev-Bezborodko [7, p. 313–314]. Taking into account the years of the couple's life and the succession of generations, we can assume that they were the ones who supplemented the family set.

Conclusions. The study describes and introduces to scientific usage the part of the porcelain set bearing the monogram and family crest of Illya Andreevich Bezborodko, manufactured

at Gardner Factory in the last quarter of the 18th century and additionally ordered from the Imperial Porcelain Factory in the second half of the 19th century. Thuswise, through continual research process we managed to prove that it is possible to decipher unknown monograms on porcelain articles.

Prospects for further research – attribution of household items from this private collection as well as search for the clear answer to the question: why the crown above the monogram according to the heraldic representation corresponds to a baron's crown, and not a count's one, which should contain nine pearls.

1. Андреева Л. В. Русский фарфор 250 лет истории : каталог / Андреева Л. В. – Москва : Авангард, 1995. – 95 с.
2. Гарднер XVIII–XIX. Фарфоровая пластика / авт. вступ. ст., науч. сопровождение О. Соснина. – Москва : Говоровъ и сыновья, 2002. – 320 с.
3. Двинянинов С. Подробное описание редких монет, марок, фарфора, старинных вещей / Двиняниновъ С. – Казань : Типо-литография М. А. Семёнова, 1913. – 125 с.
4. Декоративно-прикладное искусство Санкт-Петербурга за 300 лет : ил. энцикл. [В 3 т]. Т. 1. – Санкт-Петербург : Изд-во Гос. Эрмитажа : АРС, 2004. – 279 с.
5. Иванова О. В. Невідомі предмети зі столового сервізу графа Олександра Безбородька в збірці музею (з колекції Національного музею історії України) / О. В. Иванова // Національний музей історії України – скарбниця історичних пам'яток народу тематичний збірник наукових праць. – Київ, 2007. – С. 118 – 126.
6. Императорский фарфоровый завод 1744–1904 / Изд. упр. императ. заводами. – Санкт-Петербург : [б. и.], 1906. – VIII, 422 с. : ил.
7. Кочубей А. В. Семейная хроника : записки Аркадия Васильевича Кочубея, 1790–1873 / [соч. А. В. Кочубея]. – Санкт-Петербург : Тип. бр. Пантелеевых, 1890. – 314 с.
8. Кудрявцева Т. В. Русский императорский фарфор / Кудрявцева Т. В. – Санкт-Петербург : Славия, 2003. – 280 с.
9. Лукомский В. К. Малороссийский гербовник / В. К. Лукомский, В. Л. Модзалевский ; с рис. Е. Нарбута ; авт. предисл. А. Рагинский. – Изд. чернигов. дворянства. – Санкт-Петербург : [б. и.], 1914 (Тип. «Сириус»). – XVIII, XXVI, 213, LXVIII, 14 с. : ил.
10. Макаров А. Малая энциклопедия киевской старины / Анатолий Макаров. – Киев : Скай Хорс, 2012. – 384 с. : ил.
11. Марки фарфора : альбом. Вып. 1. Русские заводы / авт.-сост. В. Мосягин. – Петербург : Изд. А. А. Мацеевского, 1922. – 31 с.
12. Никифорова Л. Русский фарфор в Эрмитаже / авт.-сост. альбома Л. Никифорова. – Ленинград : Аврора, 1973. – 155 с.
13. Общий Гербовник дворянских родов Российской Империи. В 2 т. Т. 1. – Репр. воспр. изд. 1797 г. – Санкт-Петербург : Б-ка «Звезды», 1992. – [304] с. : ил. – Надано інформацію про 150 родів Рос. Імп.
14. Общий Гербовник дворянских родов Российской Империи. В 2 т. Т. 2. – Репр. воспр. изд. 1797 г. – Санкт-Петербург : Б-ка «Звезды», 1992. –

[304] с. : ил. – Надано інформацію про 150 родів Рос. Імп.

15. Попов В. А. Русский фарфор. Частные заводы / Попов В. А. – Ленинград : Художник РСФСР, 1980. – 316 с.
16. Родионов А. М. Марки русского фарфора / Родионов А. М. – Киев : Стило, 2005. – 288 с.
17. Троцкий И. Марки фарфора, фаянса, майолики. Русские и иностранные / И. Троцкий, Ф. Фогт. – Москва : Изд-во В. Шевчук, 2007. – 216 с.
18. Эмме Б. Н. Русский художественный фарфор / Эмме Б. Н. – Москва ; Ленинград : Искусство, 1950. – 163 с.
19. The Tsars' Cabinet: Two Hundred Years of Russian Decorative Arts under the Romanovs [Electronic resource] // Final Checklist The Tsars' Cabinet. – Electron. date and graphic. – [Washington], 2012. – Mode of access : <http://artsandartists.org/wp-content/uploads/2015/10/TheTsarsCabinet-Checklist.pdf>. – Date of appeal : 01.05.2017

Атрибуція порцелянового посуду з монограмою та девізом «*Labore et zelo*»

Ганна Решетньова

Анотація. Порцелянові вироби з монограмою цікаві для вивчення, адже вказують на існування конкретного замовника. Проте, за відсутністю відповідного провенансу, атрибуція таких предметів ускладнюється.

Завдання даного дослідження – атрибутувати та описати частину порцелянового сервізу з приватної колекції (з монограмою та девізом), історію походження якого було не досліджено.

Завдяки девізу «*LABORE.ET.ZELO*», який нанесено на дзеркалі посуду, вензелю та маркуванню (клейма заводу Гарднера та Імператорського фарфорового заводу), що засвідчило приналежність виробів до фабрик Російської імперії – вдалося встановити власників герба, яким належав даний девіз. Відповідно до гербовника дворянських родів Російської імперії та Малоросійського гербовника – ними виявився рід графів Безбородьків.

Компаративний метод дослідження та розшифровка монограми («С, І, А, В»), дозволяють віднести групу порцелянових предметів до родинного сервізу графа Іллі Андрійовича Безбородька, який мав безпосередній стосунок до України: походив з української родини, був власником багатьох маєтків, у тому числі Парутине, де при ньому вже велися розкопки Ольвії, брав під протекцію багатьох малоросіян у Петербурзі (всі замовлення художникові Д. Левицькому від панівної верхівки надходили виключно через Безбородька) тощо.

Припущення було підтвержене результатами аналізів аналогічних предметів з музейних та приватних збірок.

Таким чином, у статті досліджено та введено до наукового обігу відомості щодо частини порцелянового сервізу (з монограмою та родинним гербом Іллі Андрійовича Безбородька), який було виготовлено на заводі Гарднера в останній чверті XVIII ст. і дозамовлено на Імператорському

фарфоровому заводі у другій половині XIX ст. Шляхом невпинних пошуків, нам вдалося підтвердити можливість розшифрування монограм на порцелянових виробах.

Ключові слова: фарфор, приватна колекція, атрибуція, Гарднер, Імператорський фарфоровий завод, Безбородько.

Атрибуція фарфорової посуду с монограммой и девизом «Labore et zelo»

Анна Решетнёва

Аннотация. Фарфоровые предметы с монограммой интересны для изучения, потому что указывают на существование конкретного заказчика. К сожалению, из-за отсутствия должного провенанса, атрибуция таких предметов, как правило, усложняется.

Задача данного исследования – атрибутировать и описать часть фарфорового сервиза из частной коллекции (с монограммой и девизом), история происхождения которого была не изучена.

Благодаря девизу «LABORE.ET.ZELO», который изображен на зеркале посуды, вензелю и маркировке (клейма заводов Гарднера и Императорского фарфорового завода), установлено принадлежность предметов фабрике Российской империи. Удалось установить владельцев герба, которым принадлежал данный девиз. В соответствии с гербовником дворянских родов Российской империи и Малороссийским гербовником – это были графы Безбородько.

Компаративный метод исследования и расшифровка монограммы («С, I, А, В»), позволяют отнести группу фарфоровых предметов к родовому сервизу графа Ильи Андреевича Безбородько, который имел непосредственное отношение к Украине: происходил из украинской семьи, был владельцем большого количества земель, в том числе Парутино, где при нем уже производились раскопки Ольвии, брал под протекцию многих малороссиян в Петербурге (все правительственные заказы художнику Д. Левицкому поступали исключительно через Безбородько) и пр. Предположение было подтверждено анализом данных по аналогичным предметам из музейных и частных собраний.

Таким образом, в статье исследовано и введено в научный оборот сведения о части фарфорового сервиза (с монограммой и родовым гербом Ильи Андреевича Безбородько), который был изготовлен на заводе Гарднера в последней четверти XVIII в., а во второй половине XIX в. выполнен по заказу на Императорском фарфоровом заводе. Путем тщательных поисков, нам удалось подтвердить возможность расшифровки монограмм на фарфоровых предметах.

Ключевые слова: фарфор, частная коллекция, атрибуция, Гарднер, Императорский фарфоровый завод, Безбородько.

УДК 7.037.5 (477) “1910/1930”

Анна Пузиркова

здобувач кафедри теорії та історії мистецтва НАОМА
Науковий керівник кандидат мистецтвознавства
Ю. В. Майстренко-Вакуленко

Мистецтвознавчі дослідження розвитку мистецтва сюрреалізму в українському авангарді 1910–1930 років

Анотація. В статті аналізуються результати досліджень українського авангарду, зокрема, специфіки мистецтва сюрреалізму в українському авангарді 1910–1930-х років XX ст.

Ключові слова: український авангард, об'єднання, сюрреалізм, вивчення, визначення.

Постановка проблеми. Визначення українського авангарду включає перелік таких художніх напрямків, як: фовізм, експресіонізм, футуризм, кубофутуризм, супрематизм, спектралізм, абстракціонізм, неопримітивізм, до якого відносять і бойчукістів. При цьому, фактично, обходиться тематика сюрреалізму, що, за різних історичних обставин, не набув поширення в Україні, хоча, його наявність у мистецькому процесі 10 – 30-х років XX ст. в Україні й не заперечується. Існуючі дослідження містять певні протиріччя стосовно цього питання. Місце сюрреалізму провідні дослідники українського авангарду висвітлюють стисло, або й зовсім не згадують про нього. Явище сюрреалізму в мистецтві українського авангарду й досі лишається недослідженим.

Мета дослідження. На базі аналізу досліджень українського авангарду визначити місце і роль сюрреалізму в мистецтві українського авангарду 1910 – 1930 років XX-го ст.

Актуальність дослідження. Явище українського авангарду, про яке відкрито заговорили лише в 70-ті роки минулого сторіччя, має широке поле для дослідження. Невирішені питання, пов'язані з вивченням окремих мистецьких тенденцій, діяльності творчих об'єднань та персоналій, з роками набувають дедалі більшої актуальності.

Зв'язок з науковими та практичними завданнями. Дослідження продовжує наукові пошуки в галузі українського авангарду першої третини XX ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як зазначає Д. Горбачов, розглядаючи і класифікуючи основні напрямки розвитку авангарду в Україні, в своєму виданні «Український авангард 1910–1930 років», художники львівського об'єднання Artes «опанували сюрреалізм в його європейській формі». Автор зауважує, що сюрреалізм не обійшов і декотрих художників паризької української групи, наприклад, М. Андрієнка-Не-